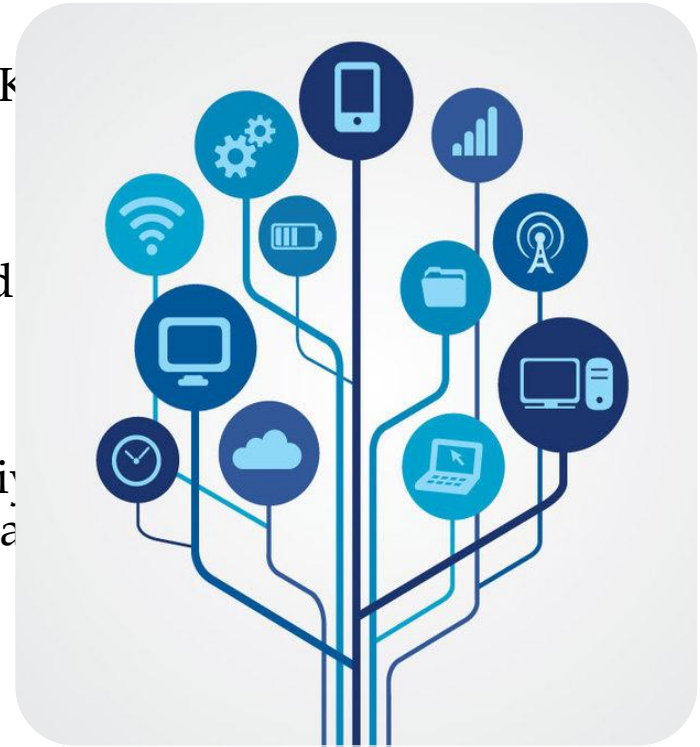

İNFORMASIYA VƏ KOMMUNİKASIYA TEKNOLOGİYALARI (İKT) SEKTORUNUN MONİTORİNQİ

*Gulnara Abbas, Senior Researcher, Center for Economic and Social
Development (CESD)*

“Azərbaycan 2020: Gələcəyə Baxış” İnkişaf Konsepsiyası

- ✓ Konsepsiyada başlıca hədəf qarşıdakı 8-10 ildə Azərbaycanda ümumi daxili məhsulun qeyri-neft sektorunun inkişafı hesabına 2 dəfə artırılması və bu artımın ölkədə innovasiyayönümlü və biliyə əsaslanan iqtisadiyyatın qurulması hesabına reallaşdırılmasıdır.
- ✓ Belə inkişafın dayaqlarından biri → İKT kənd təsəvvüfünə istiqamətlərdən biri kimi
- ✓ 2013-cü il Prezidentin Sərəncamı əsasında “İnformasiya Texnologiyaları İli”
- ✓ “Azərbaycan Respublikasında informasiya texnologiyaları sahəsində 2014-2020-ci illər üçün Milli Strategiya”

Azərbaycan 2020, İKT

İnformasiya cəmiyyətinə keçidin təmin edilməsi

İnnovasiyayönümlü və biliyə əsaslanan iqtisadiyyatın qurulması

Dövlət orqanlarında elektron xidmətlərin genişləndirilməsi

İnformasiya təhlükəsizliyinin təmin edilməsi

Cəmiyyətin informasiya məhsul və xidmətlərinə tələbatının ödənilməsi

Rəqabətqabiliyyətli və ixrac yönümlü İKT

Yüksəkixtisaslı mütəxəssislərin və elmi kadrların hazırlanması

İKT Milli Strategiya (2014-2020)

İKT infrastrukturunu
və xidmətləri

Yüksək
texnologiyalar
sektorunun inkişafı

Yüksək
texnologiyaların inkişafı
üzrə elmi-texniki
potensialın
gücləndirilməsi

Elektron
hökumətin inkişafı

İKT-cəmiyyətin
inkişaf amili kimi

Kadr hazırlığı

İnformasiya
təhlükəsizliyinin təmin
edilməsi

Milli kontentin inkişaf
etdirilməsi

IKT sahəsində hüquqi aktlar

- 2013-cü ilin Azərbaycan Respublikasında İnformasiya-kommunikasiya texnologiyaları ili elan edilməsi haqqında Sərəncam [6 yanvar 2013-cü il](#)
- Azərbaycan Respublikasında İnformasiya Texnologiyaları Universitetinin yaradılması haqqında Sərəncam [1 fevral 2013-cü il](#)
- Elektron hökumət haqqında Əsasnamənin təsdiq edilməsi və elektron xidmətlərin genişləndirilməsi ilə bağlı tədbirlər barədə Fərman [5 fevral 2013-cü il](#)
- Azərbaycan Respublikası Rabitə və İnformasiya Texnologiyaları Nazirliyi yanında Elektron Təhlükəsizlik Mərkəzinin fəalliyətinin təmin edilməsi haqqında Fərman [5 mart 2013-cü il](#)
- Azərbaycan Respublikası Rabitə və İnformasiya Texnologiyaları Nazirliyinin tabeliyində İnformasiya Texnologiyalarının İnkişafı Dövlət Fondu haqqında Əsasnamənin təsdiq edilməsi haqqında Fərman [2 aprel 2013-cü il](#)
- Azərbaycan Respublikası Rabitə və Yüksək Texnologiyalar Nazirliyinin yaradılması haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı [7 mart 2014-cü il](#)
- Azərbaycan Respublikasında informasiya cəmiyyətinin inkişafına dair 2014-2020-ci illər üçün Milli Strategiyanın təsdiq edilməsi haqqında Sərəncam [2 aprel 2014-cü il](#)
- Azərbaycan Respublikasında informasiya cəmiyyətinin inkişafına dair Milli Strategiyanın həyata keçirilməsi üzrə 2016-2020-ci illər üçün Dövlət Proqramı [20 sentyabr 2016-cı il](#)

İKT sektoru üzrə əsas makro göstəricilər və beynəlxalq indekslər

- Dünya İqtisadi Forumunun (WEF) “The Global Information Technology” hesabatları, Şəbəkə Hazırlığı İndeksi (NRI)

Network Readiness Index, Azerbaijan

2013	4.1
2014	4.3
2015	4.3
2016	4.3

- Qeyd etmək lazımdır ki, 2015-ci ildə bu göstərici Rusiyada 4.5, Qazaxıstanda isə 4.6-ya bərabər olmuşdur. İnkişaf etmiş ölkələrdə NRI adətən 5-dən yuxarı qeydə alınır.

İKT sektoru	2012	2013	2014	2015
Məhsul buraxılışı (mln. manat)	1 420	1 528	1 577	1 589
Yaradılmış əlavə dəyər (% ÜDM)	1.6	1.6	1.6	1.8
İşçilərin siyahı sayı (min nəfər)	19	19.3	19.9	20.1
İşçilərin xüsusi çəkisi (%-lə)	1.4	1.3	1.3	1.3

- Cədvəllərdə Qlobal İqtisadi Forum tərəfindən nəşr olunan “Qlobal Rəqabətlik Hesabatı”-na əsasən Azərbaycanın və qonşu ölkələrin müvafiq göstəricilərə əsasən indeksləri və dünya sıralamasında yerləri əks olunub.

Texnoloji Hazırlıq indeksi	2012	2016
Azərbaycan	4.0 (61)	4.3 (57)
Gürcüstan	3.7 (76)	3.8 (72)
Qazaxıstan	4.2 (55)	4.2 (61)
Rusiya	4.1 (57)	4.2 (60)
Ermənistan	3.4 (92)	3.7 (75)

İnternetdən istifadə edən əhali, %	2012	2016
Azərbaycan	50 (56)	77 (33)
Gürcüstan	36.6 (75)	48.9 (72)
Qazaxıstan	45 (62)	54.9 (62)
Rusiya	49 (57)	70.5 (40)
Ermənistan	15.3 (106)	46.3 (75)

NRI, subindekslər

Ətraf mühit subindeksi
(siyasi və hüquqi
tənzimləmə, biznes mühiti)

Hazırlıq subindeksi
(infrastruktur, qiymət
münasibliyi, bacarıq)

İstifadə subindeksi (fərdi,
biznes və hökumət istifadəsi)

Təsir subindeksi (iqtisadi və
sosial təsir)

- Subindekslərə nəzər saldıqda isə, Azərbaycanda hazırlıq subindeksinin digərlərindən daha üstün nəticə (4.9) göstərdiyi müşahidə olunur.
- Belə ki, ölkədə İKT ilə bağlı ümumi infrastruktur səviyyəsi müsbət təsir bağışlayır.
- Digər tərəfdən, ətraf mühit subindeksi 3.9-a bərabər olması ölkədə sektorunun inkişafı ilə əlaqədar siyasi və hüquqi tənzimləmənin qənaətbəxş olmadığına işarədir.

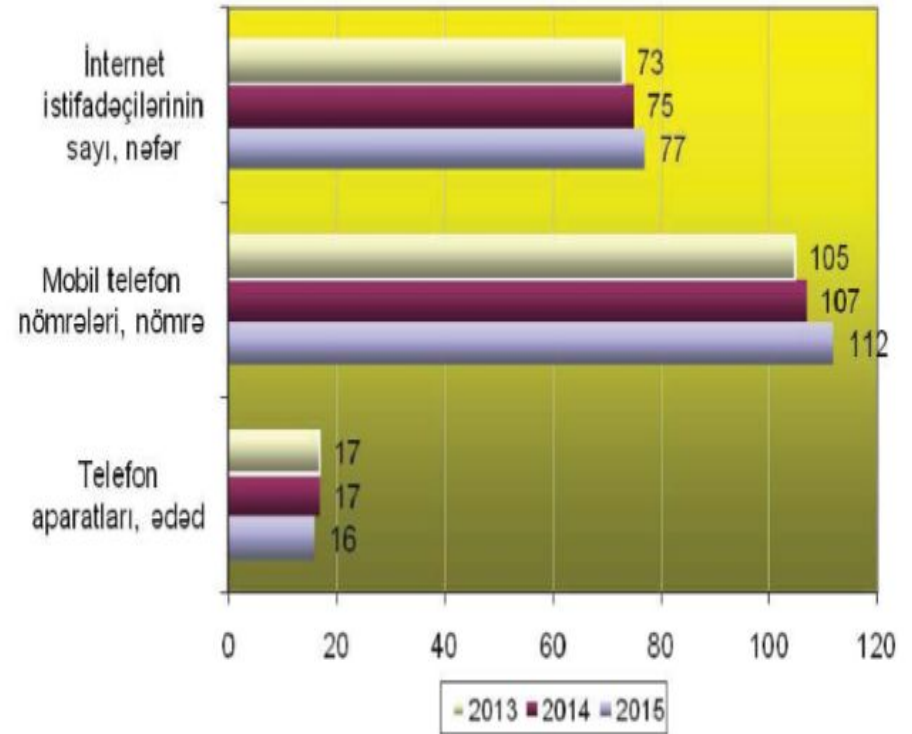
İKT infrastruktururu

İKT-nin İnkişaf İndeksi (IDI),
Beynəlxalq Telekommunikasiya
İttifaqı (ITU)

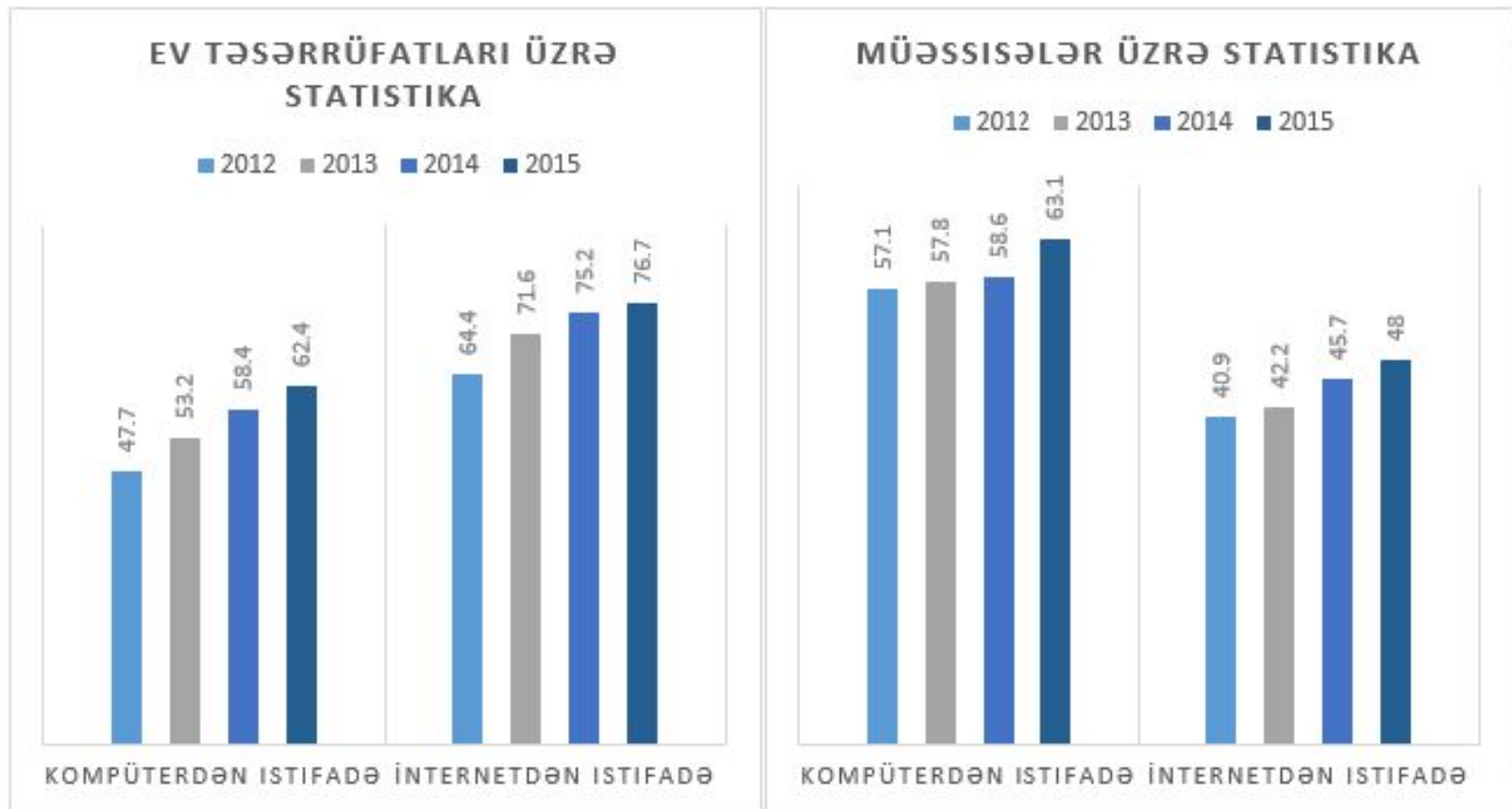
2010	2011	2012	2013	2014	2015
4.89	5.95	6.78	7.31	7.62	7.74

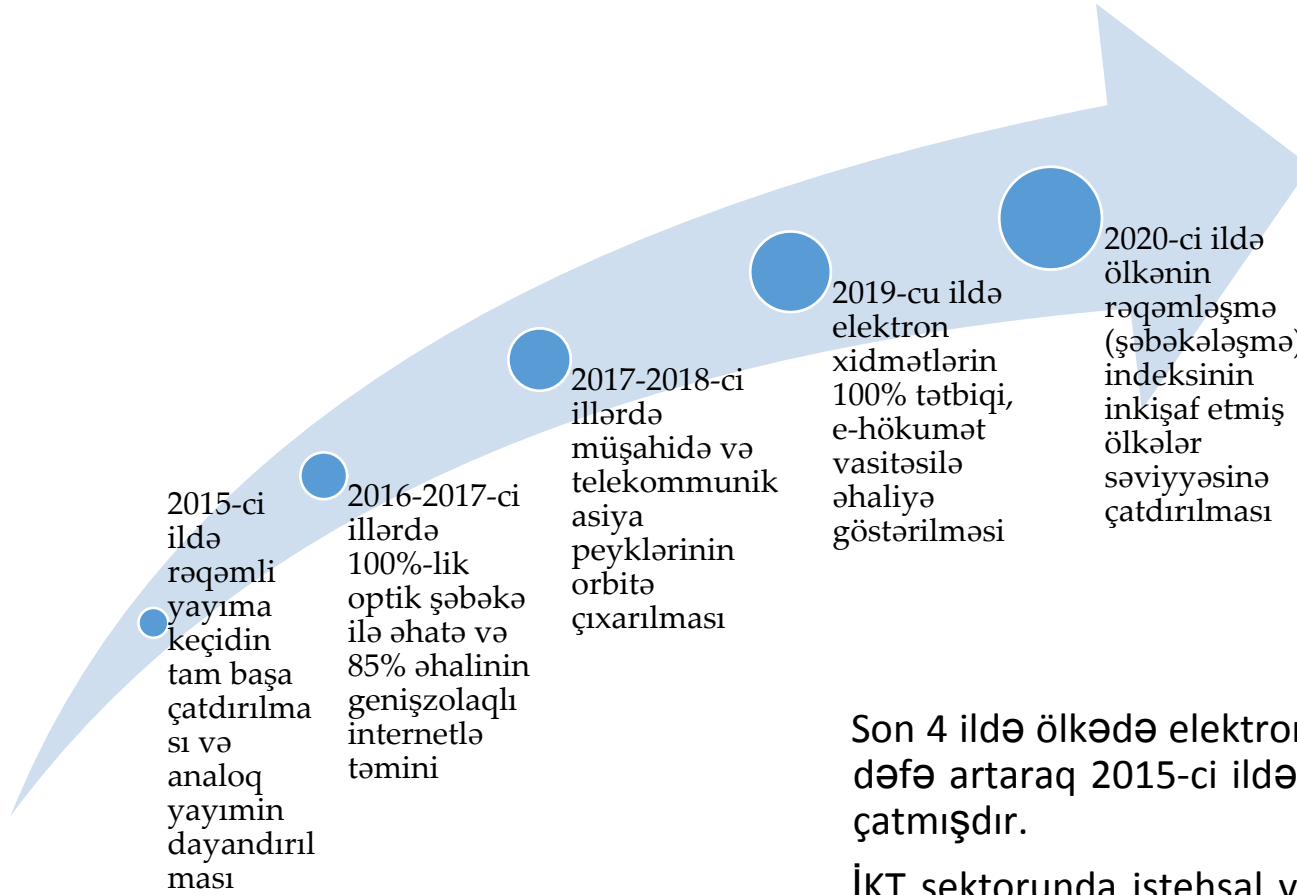
Digər tərəfdən, BTİ metodologiyasına əsasən 2015-ci ildə İKT-nin İnkişaf İndeksi 5.79-a bərabər olmuşdur və qeyd etmək lazımdır ki, bu göstərici MDB ölkələri ortalamasından (5.81) aşağıdır.

Əhalinin hər 100 nəfərinə düşən
İKT-nin əsas infrastruktur göstəriciləri

IKT infrastrukturu

Son 4 ildə ölkədə elektron ticarətin həcmi 8 dəfə artaraq 2015-ci ildə 12.8 mln. manata çatmışdır.

İKT sektorunda istehsal yönümlü fəalliyətin dəstəklənməsi, sahibkarlığın inkişaf etdirilməsi, innovativ ideyalara əsaslanan startapların reallaşdırılması və sektora yerli və xarici investisiya axınıni stimullaşdırmaq məqsədilə 2012-ci ildə RYTN tabeliyində İnformasiya Texnologiyalarının İnkişafı Dövlət Fondu yaradılmışdır.

İnformasiya təhlükəsizliyi

- Milli Strategiyada ölkədə informasiya təhlükəsizliyinin təmin edilməsi məqsədilə bu istiqamətdə vahid dövlət siyasətinin və hüquqi bazanın təkmilləşdirilməsi, informasiya əlaqələrində xarici ölkələrdən texniki və texnoloji asılılığın azaldılması, bu mövzuda məlumatlandırma tədbirlərinin genişləndirilməsi və beynəlxalq əməkdaşlığın inkişafı, “təhlükəsiz internet” mexanizminin hazırlanması və tətbiqi, kibertəhlükəsizliyin gücləndirilməsi məqsədilə dövlət və özəl qurumların fəalliyətlərinin əlaqələndirilməsi nəzərdə tutulur.
- Nazirlik tərəfindən informasiya təhlükəsizliyi üzrə 18 standart işlənib hazırlanmışdır və Standartlaşma, Metrologiya və Patent üzrə Dövlət Komitəsi tərəfindən təsdiq edilmişdir.
- Dövlət orqanlarının informasiya resurslarının və sistemlərinin potensial təhdidlərdən qorunması məqsədilə 2012-ci ildə Azərbaycan Respublikası RYTN yanında Elektron Təhlükəsizlik Mərkəzi yaradılmışdır.

RABİTƏ VƏ YÜKSƏK TEXNOLOGİYALAR NAZİRLİYİ
ELEKTRON TƏHLÜKƏSİZLİK MƏRKƏZİ

[ƏSAS SƏHİFƏ](#)

[XİDMƏTLƏR](#)

İnformasiya təhlükəsizliyi

- Kibertəhlükəsizlik sahəsində maarifləndirmənin genişləndirilməsi
- “Facebook sosial şəbəkəsindən təhlükəsiz istifadə qaydaları” adlı təlimat kitabçası
- “Təhlükəsiz internet” günü və “Fərdi məlumatların mühafizəsi” günü
- “WordPress”in təhlükəsizliyi və Wi-Fi təhlükəsizliyi qaydaları haqqında tövsiyələr ETM internet sahifəsində yerləşdirilmişdir

Regional layihələr

EPEG The New Way

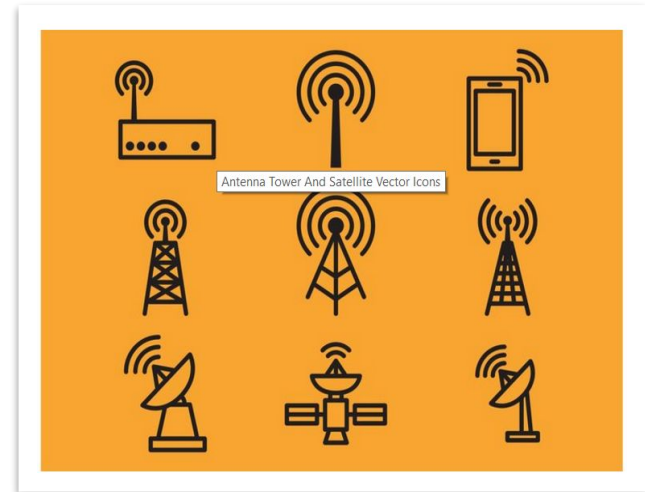
a Brand New Cable System
which links Europe with Middle East

EPEG is a system that has brought together a diverse range of highly experienced international partners to build a unique system that will improve telecommunications.

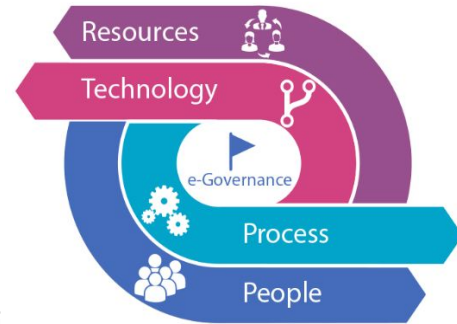

Kosmik sənaye və peyk yayımı

- Bu sahənin inkişafı nəticəsində xarici ölkələrdən asılılığının aradan qaldırılması və informasiya təhlükəsizliyinin təmin edilməsi, o cümlədən ölkədə yeni iqtisadi sahələr üzrə mövcud insan ehtiyatları və intellektual potensialın inkişaf etdirilməsi və innovasiya yönümlü iqtisadiyyatın formalaşdırılması nəzərdə tutulmuşdur.
- 2013-cü ildə Azərbaycanın ilk telekommunikasiya peyki “Azerspace-1” orbitə buraxılmışdır və hazırda peyk üzərindən 43 yerli və beynəlxalq kanal yayımlanır.
- 2017-ci ildə Azərbaycanın ikinci telekommunikasiya peyki “Azerspace-2” nin orbitə çıxarılması planlaşdırılır.

Elektron Hökumət

- “Elektron hökumət portalı haqqında Əsasnamə”nin təsdiq edilməsi və elektron xidmətlərin genişləndirilməsi ilə bağlı tədbirlər bu sahədə qanunvericilik bazasının təkmilləşdirilməsinə və nəzərdə tutulan məqsədlərə çatmaqda mühüm rol oynamışdır.
- RYTN-nin verdiyi məlumata əsasən, “İnformasiya mübadiləsinin səmərəli təşkili və Elektron hökumət”in formalaşdırılması məqsədilə 70-dən artıq informasiya sistemləri və ehtiyatları müəyyən edilmişdir.
- 2016-cı il tarixinə qədər dövlət qurumları tərəfindən təqdim olunan 80 dövlət informasiya ehtiyatları və 169 fərdi məlumatların informasiya sistemləri Dövlət Reyestrlərində qeydiyyatda alınmışdır.
- BMT tərəfindən nəşr olunan “E-Hökumət İnkişaf İndeksi” hesabatına əsasən, Azərbaycan 2016-cı ildə 2014-cü ilə nəzərən 12 pillə irəliləyərək 193 ölkə arasından 56-cı yerdə qərarlaşıb. MDB ölkələri arasından isə 7-ci yerdən 4-cü yerə yüksəlmişdir.

Elektron Hökumət Portalı

Vətəndaş | Sahibkar | Qeyri rezident

Xidmətlərə müraciət sayı

3 3 9 8 7 0 7 0

Günlük zəng sayı

4 4 3

 157
Çağrı mərkəzi

Elektron hökumət

Xəbərlər

Reyestr və aktlar

Elektron imza

Sənədlər

Media

Əlaqə

Ən çox axtarılan xidmətlər: [Ünvanlı sosial yardımla bağlı...](#) [Əmək müqaviləsi bildirişləri...](#) [Mobil cihazların IMEI kodunu...](#)

Xidmət axtarışı

E-XİDMƏTLƏR

SAHƏLƏR

ƏN ÇOX İSTİFADƏ EDİLƏN

YENİ XİDMƏTLƏR

BÜTÜN XİDMƏTLƏR

Portala inteqrasiya edilmiş bütün elektron xidmətlərin siyahısı

ELEKTRON ARAYIŞLAR

Elektron arayışlar üzrə qruplaşmış bütün elektron xidmətlərin siyahısı

ELEKTRON ÖDƏNİŞLƏR

Elektron ödənişlər üzrə qruplaşmış bütün elektron xidmətlərin siyahısı

QEYDİYYATSIZ XİDMƏTLƏR

Portala inteqrasiya edilmiş bütün qeydiyyatsız elektron xidmətlərin siyahısı

XÜSUSİ RAZILIQ (LİSENZIYA VERİLMƏSİ)

Lisensiyaların verilməsi üzrə qruplaşmış bütün elektron xidmətlərin siyahısı

Onlayn konsultasiya

Qruplaşmış bütün elektron xidmətlərin siyahısı

Elektron Hökumət

Səriştəli istifadəçi və mütəxəssislərin hazırlanması, RYTN tərəfindən elektron hökumət mövzusunda qısa müddətli kursların təşkil edilməsi;

- Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasında “Elektron hökumət” üzrə tədris sinfi yaradılması;
- Elektron Hökumət Təlim-Tədris Mərkəzi yaradılması;
- RYTN-nin mütəxəssislərinin peşəkarlığının artırılması məqsədilə əməkdaşların xarici ölkələrdə təlim, təcrübə mübadilə proqramlarında iştirakı.

İKT və əqli mülkiyyət

- Azərbaycan Respublikası Müəllif Hüquqları Agentliyində müəllif-hüquq obyektlərinin (audiovizual əsər, fonogram, kompüter proqramı, məlumat toplusu, kitab) nüsxələrinə yapışdırılan nəzarət markalarının fərdiləşdirilməsi və nəzarət markası yapışdırılan müəlliflik hüququ obyektlərinin nüsxələrinin orijinallığını müəyyən edən elektron Smart sistemi və Konsepsiyaya nəzərdə tutulduğu kimi, onlayn lisenziyalaşdırmaya və one-stop-shops formatında xidmətlərin göstərilməsinə əsaslanan rəqəmsal hüquqları idarəetmə sistemi (DRM Terminal) yaradılmışdır.
- Smart-klass Təlim-Tədris Mərkəzi və Əqli Mülkiyyət Hüquqlarının Təminatı Mərkəzində Distant təhsil və videokonfrans sistemi üçün yaradılması kadr hazırlığının təkmilləşdirilməsi baxımından əhəmiyyətlidir.

Qeydlər

- “Qlobal Rəqabətlik Hesabatı”-nda Texnoloji Hazırlıq indeksi ümumi olaraq yaxşılaşsa da, komponentləri olan “İstifadəçi başına beynəlxalq internet kanallarının həcmi” və “Adambaşına mobil internet istifadəsi” göstəricilərində Azərbaycanın dünyada mövqeyi geriləmişdir, müvafiq olaraq 61-ci yerdən 74-cü yerə və 45-ci yerdən 54-cü yerə.
 - Bu göstəricilərdə yaxşılaşma qeydə alınsa da, bu irəliləmiş dünya ölkələrindəki irəliləyişdən geri qalmışdır.
- Rəqəmli yayıma keçid 2015-ci ildə nəzərdə tutulsa da, yalnız 2016-cı ilin sonunda (Bakıda noyabr, bölgələrdə dekabr) baş tutmuşdur.
- Məktəblərdə genişzolaqlı internetə keçid 2013-cü ildə 49.4%-dən 2015-ci ildə 51.8%-ə artmışdır, lakin kənd yaşayış məntəqələri ilə (39%) şəhərlərdəki məktəblər (85%) arasında ciddi fərq mövcuddur.
 - Bakı şəhərindəki məktəblərdə 10, Abşeron rayonunda 12 faiz bəndi qədər artım olduğu halda, Lənkəran, Quba-Xaçmaz, Yuxarı-Qarabağ, Dağlıq Şirvan iqtisadi rayonlarında 1-5% bənd arası azalmalar qeydə alınmışdır.

Nəticələr və Təvsiyələr

- *İnkişaf Konsepsiyası çərçivəsində nəzərdə tutulan tədbirlərin bir çoxu reallaşmış, bir qisminin həyata keçirilməsi ilə bağlı isə müəyyən ləngimə müşahidə edilmişdir.*
- *Digər tərəfdən, Konsepsiyada İKT əsas sektor olmasına baxmayaraq, Strateji Yol Xəritəsində yalnız iqtisadi infrastruktur amili olaraq qeyd olunur. Belə ki, 8 prioritet sektor arasında İKT yer almayıb və əsas sektorların inkişafı çərçivəsində qismən əhatə olunacağı nəzərdə tutulur.*
- *Post-neft dövründə İKT sektoru ölkə üçün prioritet sahə sayılmır və qısa-orta-müddətli dövr ərzində digər sektorların inkişafına dəstək və iqtisadi infrastruktur baxımından əhəmiyyətlidir.*

Nəticələr və Təvsiyələr

- *Azərbaycanda İKT sektorunun məhdud ixrac potensialı və bu sektorun uzunmüddətli investisiyaya əsaslanması qısa və ortamüddətli dövr ərzində bu sektorun prioritet istiqamət olaraq cəlbediciliyini azaldır.*
- *2012-ci ildə İKT sektorunda yaradılmış əlavə dəyərin ÜDM-də xüsusi çəkisi 1.6% təşkil etmişdir və növbəti 2 il müddətində sabit qalmışdır, 2015-ci ildə isə 1.8%-ə qalxmışdır. Qeyd etmək lazımdır ki, bu göstərici İTƏT üzvlərinin ortalamasından (6%) xeyli aşağıdır və qısamüddətli dövrdə rəqabətqabiliyyətli və ixrac yönümlü İKT potensialı formalaşdırmağa kifayət etmir.*
- *Belə ki, İKT sektorunun ölkə üzrə ümumi məşğulluqda payının (1.3%) aşağı olması və ÜDM-ə töhfəsinin kiçik olduğunu nəzərə alsaq, yerli informasiya texnologiyaları bacarıqlarının inkişafı stimullaşdırılmalı və bu istiqamətdə uzunmüddətli hədəflərə çatmaq üçün ardıcıl tədbirlər həyata keçirilməlidir.*

Nəticələr və Təvsiyələr

- *İKT sektorunda kadr hazırlığı işinin təkmilləşdirilməsi əsas çağırışlardan biridir. Belə ki, sektorda yüksəkixtisaslı mütəxəssislərin azlığı və xarici mütəxəssislərin cəlb edilməsi ilə bağlı yüksək xərclər sektorun dayanıqlı inkişafını çətinləşdirən amillərdəndir.*
- *Bu baxımdan, Milli Strategiyada nəzərdə tutulduğu kimi, ali təhsilin, peşə ixtisas müəssisələrində İKT üzrə ixtisasların, tədris planlarının, mütəxəssis hazırlığı proqramlarının mütəmadi olaraq aktuallaşdırılması və sektorun tələblərinə uyğunlaşdırılması vacibdir.*
- *İnformasiya və kommunikasiya sektorunun inkişafını dəstəkləmək məqsədilə sektorun məhsul və xidmətlərinə tətbiq edilən tariflərin nizamlanması və bu sahəyə özəl investisiya axınını stimullaşdırmaq məqsədilə tənzimləyici bazada müvafiq islahatların həyata keçirilməsi məqsədəuyğundur.*

TƏŞƏKKÜRLƏR